

УДК 332.122.003.12

М. П. Бутко,
д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту,
Чернігівський державний технологічний університет
Ю. В. Шабардіна,
аспірант, Чернігівський державний технологічний університет

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Стаття містить методичні підходи до оцінки рекреаційного потенціалу регіонів України. В результаті її застосування визначений рекреаційний потенціал регіонів України, встановлені їх рейтингові місця.

Article contains methodical approaches to an estimation of recreational potential of regions of Ukraine. As a result of its application the recreational potential of regions of Ukraine is defined, their rating places are established revealed.

Ключові слова: рекреаційний потенціал, потенціал природно-рекреаційних ресурсів, потенціал екологічних ресурсів, потенціал історико-культурних ресурсів, потенціал інфраструктурних ресурсів, потенціал інноваційно-інвестиційних ресурсів, рекреаційні ресурси, рекреаційна активність, принципи оцінки, групування.

Key words: recreational potential, the potential of natural and recreational resources, the potential of environmental resources, the potential of historical and cultural resources, the potential of infrastructure resources, the potential of innovation and investment resources, recreational resources, activity of recreation, principles of assessment, grouping.

ВСТУП

Оцінці рекреаційного потенціалу регіонів України присвячена значна кількість наукових досліджень. Він являє собою сукупність просторових можливостей, які можуть бути реалізованими в конкретних умовах. Проте у висновках більшості науковців основа увага зосереджується на оцінці нереалізованих можливостей, а в методологічних підходах щодо комплексної оцінки потенціалу відсутня інтеграційна. Дані методики, як правило, поширюються на природну складову, а інші чинники впливу на рекреаційний потенціал не розглядаються. Тому існує невідкладна потреба у виробленні системного підходу для аналізу формування і використання рекреаційного потенціалу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Переважають більшість наукових праць становлять публікації природничого спрямування, тобто коли за основу рекреаційного потенціалу обирають природні рекреаційні ресурси і їх оцінюють.

Зокрема, М.С. Нудельман, оцінюючи природно-рекреаційний потенціал регіону, визначає сукупну можливість природних рекреаційних ресурсів задовольняти просторові потреби через розрахунок показників продуктивності рекреаційних ресурсів та загальнодержавного ефекту від їх використання [8].

На основі даного підходу В.І. Павлов і Л.М. Черчик пропонують вдосконалену мето-

дику, яка полягає у визначенні потенціалів окремих природних рекреаційних ресурсів, а також індивідуальних рекреаційних потенціалів для різних видів рекреаційної діяльності. [9, с. 26].

Н.О. Кравченко вивчає ефективність функціонування та територіальної організації рекреаційного господарства регіону в розрізі таких основних модулів: ресурсно-екологічного, соціально-демографічного, економічно-інфраструктурного, управлінського [6, с. 173].

Т. Коберніченко, М. Сиротюк запропонували основу методики оцінки рекреаційного потенціалу гірських сільських територій за допомогою чотирьох головних груп показників, які описують природні умови, соціальний і технічний стан села, культурні й історичні особливості території, її екологічний стан [5, с. 155—158].

І.В. Бережна пропонує принципово новий підхід, згідно якого потенціал оцінюється як з позиції споживача рекреаційних ресурсів, так і з позиції виробника рекреаційних послуг при максимальному врахуванні інтересів всіх зацікавлених сторін [1, с. 36—40].

Спроби аналізу туристично-рекреаційного потенціалу за допомогою інтегрального показника висвітлені також в працях таких науковців, як: М.В. Глядіна [4, с. 4], Мельник О. [7, с. 198].

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної статті є визначення змісту рекреаційного потенціалу та його комплексна оцінка у складі регіонального господарського комплексу.

РЕЗУЛЬТАТИ

На думку авторів, під рекреаційним потенціалом слід розуміти інтегрований вимір можливостей просторового розвитку за рахунок ефективного використання властивостей природних ресурсів, духовно-історичних надбань, інфраструктурних та інноваційних ресурсів конкретної території у контексті спрямованості їх на використання та відтворення продуктивних сил регіону.

При цьому до складу природно-рекреаційних ресурсів відноситься комплекс суходолу та водного простору з об'єктами флори і фауни, котрі використовуються для розвитку господарської системи, охорони здоров'я та продовження тривалості життя людини.

На можливості використання природно-ресурсного потенціалу для цілей рекреації суттєвий вплив здійснює екологічний стан регіо-

ну, який може виступати як стимулюючим фактором, так і стримувальним. Серед основних показників, що характеризують потенціал екологічних ресурсів, можна відзначити: забезпеченість землями об'єктів природно-заповідного фонду, мінеральними водами, а також рівень забрудненості поверхневих водних об'єктів, атмосферного повітря та навколишнього середовища.

Духовні цінності, безумовно, базуються на світоглядних позиціях людей, культурній спадщині нації, створеної впродовж її історії, пізнання яких є важливою умовою органічного розвитку людини.

Не менш важливою складовою формування рекреаційного потенціалу є стан інфраструктурного розвитку. При цьому мова йде про стан транспортного сполучення, готельно-ресторанного господарства, оздоровчих об'єктів, а також зв'язку, рівень розвитку якого забезпечує вільний і швидкий доступ потенційних рекреантів до інформації щодо потенційних можливостей регіону.

Досвід розвитку провідних країн світу показує, що конкурентоспроможність економіки можна підняти тільки шляхом переходу до інноваційної моделі розвитку, кінцева мета впровадження якої полягає в підвищенні добробуту населення за рахунок прискорення економічного зростання. Інноваційна складова є вагомим інструментом підвищення рекреаційного потенціалу регіону та максимізації отриманого економічного, соціального та екологічно-відновлювального ефектів рекреантами. Впровадження інновацій у сферу рекреації може спричинити наступні позитивні зрушення:

- 1) раціональне природокористування та охорону довкілля;
- 2) створення нових продуктів у сфері господарської діяльності;
- 3) розвиток галузей інфраструктурної економіки;
- 4) ріст доходів місцевих бюджетів та створення нових робочих місць;
- 5) підвищення доступності та якості рекреаційних послуг.

Основа інноваційного розвитку рекреаційної сфери складає інтелектуальний потенціал, якісні й кількісні характеристики якого суттєво впливають на конкурентоспроможність регіону. Це також дозволить закріпити в регіоні фахівців вищої кваліфікації, що займаються науковою діяльністю і впроваджують її в різні сфери суспільного життя.

Збереження і розвиток рекреаційного по-



Рис. 1. Базові принципи, що визначають ефективність реалізації рекреаційних можливостей регіону

тенціалу, безперечно, вимагають інвестиційних ресурсів, які спрямовуються в охорону навколишнього природного середовища, проведення заходів зі збереження історико-культурної спадщини, інфраструктурного облаштування території, що задовольнить потреби потенційних рекреантів, розвиток нових соціально значущих виробництв, активізацію інноваційної діяльності.

Саме з урахуванням зазначених складових ми вважаємо можливим оцінити рівень рекреаційного потенціалу на регіональному рівні, оскільки він має виключно просторове походження та спрямовується на розвиток господарської системи та забезпечення соціоecологічної комфортності для проживаючого населення.

Власні дослідження та аналіз наукових джерел [2, с. 47—55] засвідчують, що рекреаційні можливості регіону можуть бути ефективно використані, якщо ця діяльність буде базуватися на наступних принципах (рис. 1).

Враховуючи особливості формування рекреаційного потенціалу, оцінку і аналіз стану його використання слід здійснювати на рівні окремих регіонів, зокрема в розрізі областей України та АПК.

У зв'язку з тим, що в офіційних статистичних джерелах не існує цілісної інформації, яка повною мірою відображала б рівень розвитку рекреаційної сфери, оскільки вона не сформо-

вана як галузь регіонального економічного простору, а інколи навіть ототожнюється з туризмом, то для оцінки рекреаційного потенціалу нами пропонується використання інтегрального показника, який врахував би основні складові, котрі визначають його значення.

На думку авторів, складові рекреаційного потенціалу слід визначати у розрахунку на кількість наявного населення регіону, оскільки безпосереднім споживачем рекреаційного продукту є людина, вона і виступає потенційним рекреантом. Від рівня забезпеченості всіма рекреаційними ресурсами населення конкретного регіону залежить його місце в загальноукраїнському рейтингу.

Для визначення інтегрального показника рівня рекреаційного потенціалу важливий не стільки підбір великої кількості розрахункових елементів, скільки виокремлення із

інформаційного масиву тих важливих показників, які несуть комплексну інформацію про рівень рекреаційного розвитку регіону.

Сукупність показників, які характеризують окремі складові і сукупний рекреаційний потенціал представлені в табл. 1.

Проблему приведення зазначених неоднорідних показників до однорідного стану можливо розв'язати через нормалізацію коефіцієнтів. Оскільки серед складових рекреаційного потенціалу присутні як показники, зростання яких сприяє підвищенню рекреаційного потенціалу регіону, так і ті, що спричиняють його зниження, то для нормалізації використовується відповідний математичний апарат.

Так, для показників-стимуляторів нормовані (часткові) показники визначаються:

$$N_{ij}^*(E_{ij}^* HC_{ij}^*, I_{ij}^*, (I - Inv)_{ij}^*) = \frac{N_{ij}(E_{ij}, HC_{ij}, I_{ij}, (I - Inv)_{ij}) - N_{\min}(E_{\min}, HC_{\min}, I_{\min}, (I - Inv)_{\min})}{N_{\max}(E_{\max}, HC_{\max}, I_{\max}, (I - Inv)_{\max}) - N_{\min}(E_{\min}, HC_{\min}, I_{\min}, (I - Inv)_{\min})} \quad (1),$$

де $N_{ij}^*(E_{ij}^* HC_{ij}^*, I_{ij}^*, (I - Inv)_{ij}^*)$ — часткові коефіцієнти відповідної складової рекреаційного потенціалу (природно-рекреаційних ресурсів, стану навколишнього природного середовища, історико-культурної спадщини, інфраструктурних ресурсів, інноваційно-інвестиційних ресурсів) для відповідних регіонів;

$N_{ij}(E_{ij}, HC_{ij}, I_{ij}, (I - Inv)_{ij})$ — вихідні дані щодо коефіцієнтів, які формують складові загального рекреаційного потенціалу;

Таблиця 1. Показники визначення інтегрального показника рекреаційного потенціалу *

Складова рекреаційного потенціалу	Показники визначення складової рекреаційного потенціалу	Позначка
Природно-рекреаційні ресурси	Частка видів флори на території регіону до загальної чисельності видів України, %	N_1
	Частка видів фауни на території регіону до загальної чисельності видів України, %	N_2
	Забезпеченість земельними ресурсами у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, тис. га	N_3
	Забезпеченість річками у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, км	N_4
	Забезпеченість ставками і водосховищами у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, тис. га	N_5
	Забезпеченість водними ресурсами морів у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, тис. га	N_6
	Забезпеченість лісовими ресурсами у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, тис. га	N_7
Стан навколишнього природного середовища	Забезпеченість землями об'єктів природно-заповідного фонду у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, тис. га	E_1
	Забезпеченість регіону мінеральними водами у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, км	E_2
	Рівень забрудненості поверхневих водних об'єктів, млн м ³	E_3
	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, км	E_4
	Утворення відходів I–III класів небезпеки у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, т	E_5
Історико-культурна спадщина	Частка нерухомих пам'яток регіону до загальної кількості, %	HC_1
	Забезпеченість населення книжковим фондом масових і універсальних бібліотек у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, примірників	HC_2
	Частка кількості експонатів основного фонду музеїв до загальної кількості по Україні, %	HC_3
	Забезпеченість об'єктами дозвілля в парках у розрахунку на 10 тис. осіб, одиниць	HC_4
	Кількість місць у залах для демонстрування фільмів у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	HC_5
	Кількість місць у закладах культури клубного типу у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	HC_6
	Кількість місць у театрах у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	HC_7
	Частка концертних організацій регіону до загальної кількості по Україні, %	HC_8
Інфраструктурні ресурси	Кількість ліжок (місць) у санаторно-курортних і оздоровчих закладах у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	I_1
	Місткість готелів та інших закладів для проживання у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	I_2
	Забезпеченість населення місцями в об'єктах ресторанного господарства підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб, одиниць	I_3
	Частка автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям в загальній їх довжині, %	I_4
	Кількість абонентів мережі Інтернет у розрахунку на 10 тис. осіб, осіб	I_5
Інноваційно-інвестиційні ресурси	Кількість фахівців вищої кваліфікації, які зайняті в економіці України на 10 тис. осіб наявного населення регіону, осіб	$(I - Inv)_1$
	Частка наукових співробітників зі спеціальною вищою освітою в загальній кількості працівників музеїв, %	$(I - Inv)_2$
	Частка внутрішніх поточних витрат на наукові та науково-технічні роботи, виконані власними силами наукових організацій у загальному обсягу витрат по Україні, %	$(I - Inv)_3$
	Капітальні інвестиції на охорону та раціональне використання природних ресурсів у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, тис. грн.	$(I - Inv)_4$

* — розроблено авторами.

$N_{\min}(E_{\min}, HC_{\min}, I_{\min}, (I - Inv)_{\min})$ — мінімальне значення відповідного показника певної складової рекреаційного потенціалу по всіх регіонах;

$N_{\max}(E_{\max}, HC_{\max}, I_{\max}, (I - Inv)_{\max})$ — максимальне значення відповідного показника певної складової рекреаційного потенціалу по всіх регіонах;

i — відповідний регіон;

— відповідна складова окремого підпотенціалу.

Нормування показників-дестимуляторів, які входять до складової, що характеризує стан навколишнього природного середовища, здійснюється наступним чином:

$$E_{ij}^* = \frac{E_{\max} - E_{ij}}{E_{\max} - E_{\min}} \quad (2).$$

На основі отриманих часткових коефіцієнтів здійснюється розрахунок окремих інтегральних показників, що характеризують

Таблиця 2. Інтегральні показники і рейтингові місця регіонів України за окремими складовими рекреаційного потенціалу

Регіон	Рекреаційний потенціал регіону	Рейтингове місце регіону	в тому числі									
			Природно-рекреаційні ресурси	Рейтингове місце регіону	Стан навколишнього природного середовища	Рейтингове місце регіону	Історико-культурна садщина	Рейтингове місце регіону	Інфраструктурні ресурси	Рейтингове місце регіону	Інноваційно-інвестиційні ресурси	Рейтингове місце регіону
АРК	3,111	3	3,232	21	2,215	2	3,931	3	3,607	1	2,57	10
Вінницька	2,8272	14	3,34	16	1,597	11	3,939	2	2,876	18	2,384	20
Волинська	2,8718	11	3,356	15	1,789	6	3,877	7	2,932	15	2,405	18
Дніпропетровська	2,8028	16	3,313	17	0,677	25	3,7	11	3,12	7	3,204	2
Донецька	2,5772	25	3,48	10	0,777	24	3,045	25	2,96	12	2,624	8
Житомирська	2,9536	6	4,185	3	1,517	14	3,887	6	2,863	19	2,316	23
Закарпатська	2,9016	9	4,248	2	2,064	4	3,256	24	2,936	14	2,004	25
Запорізька	2,6612	23	3,231	22	0,84	23	3,335	21	2,938	13	2,962	4
Івано-Франківська	3,1066	4	4,082	4	1,895	5	3,518	14	2,928	16	3,11	3
Київська	3,132	2	3,029	25	1,233	22	4,287	1	3,55	3	3,561	1
Кіровоградська	2,7854	17	3,59	7	1,427	18	3,645	13	2,837	20	2,428	16
Луганська	2,6104	24	3,22	23	1,296	20	3,308	23	2,774	23	2,454	13
Львівська	2,8684	12	3,261	20	1,605	10	3,808	8	3,097	8	2,571	9
Миколаївська	2,785	18	3,415	13	1,29	21	3,498	16	3,352	5	2,37	21
Одеська	2,9516	7	3,391	14	1,683	7	3,791	9	3,396	4	2,497	12
Полтавська	2,945	8	3,985	5	1,545	12	3,492	17	3,002	10	2,701	6
Рівненська	2,745	20	3,445	11	1,646	8	3,331	22	2,891	17	2,412	17
Сумська	2,6964	21	3,436	12	1,336	19	3,345	20	2,828	22	2,537	11
Тернопільська	2,7734	19	3,282	18	1,641	9	3,514	15	3,158	6	2,272	24
Харківська	2,8458	13	3,094	24	1,506	15	3,911	5	3,047	9	2,671	7
Херсонська	3,1998	1	4,386	1	2,087	3	3,491	18	3,597	2	2,438	15
Хмельницька	2,9822	5	3,515	8	2,384	1	3,784	10	2,832	21	2,396	19
Черкаська	2,691	22	3,268	19	1,462	17	3,695	12	2,67	24	2,36	22
Чернівецька	2,8268	15	3,504	9	1,497	16	3,45	19	2,978	11	2,705	5
Чернігівська	2,8948	10	3,979	6	1,543	13	3,923	4	2,586	25	2,443	14

рівень складових потенціалів сукупного рекреаційного потенціалу (табл. 2).

Інтегральний показник окремої складової рекреаційного потенціалу для відповідного регіону визначається за формулою (3):

$$N_i(E_i, HC_i, I_i, (I - Inv)_i) = \sqrt{\sum_{j=1}^n (1 + N_{ij}^* (E_{ij}^*, HC_{ij}^*, I_{ij}^*, \Pi_{ij}^*, Inv_{ij}^*))^2} \quad (3),$$

де $N_i(E_i, HC_i, I_i, (I - Inv)_i)$ — інтегральні показники рівня складових загального рекреаційного потенціалу;

— кількість показників, які формують окремі складові рекреаційного потенціалу.

Однак, при розрахунку показника екологічного стану природних ресурсів, часткові коефіцієнти, які відносяться до показників-децимуляторів, мають від'ємне значення.

Тоді загальний рекреаційний потенціал i -того регіону дорівнює:

$$RP_i = \frac{N_i + E_i + HC_i + I_i + (I - Inv)_i}{5} \quad (4).$$

Для більш узагальнюючої оцінки стану рекреаційного потенціалу та його складових у регіональному розрізі здійснено розподіл адміністративно-територіальних утворень на три групи: регіони з низьким, середнім і високим потенціалом. Для цього було використано статистичний метод групування.

Найнижчий потенціал природно-рекреаційних ресурсів за запропонованою методикою має Київська обл., Такий рейтинг пояснюється відносною бідністю флори і фауни області, частки яких у загальній чисельності видів України становлять 12% і 28% відповідно, що зумовлюється їх вилученням внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Для порівняння Закарпатська — 50% частка флори і 68% частка фауни, Івано-Франківська — 50% частка флори і 70% частка фауни. Область знаходиться на 6 місці за забезпеченістю земельними ресурсами, але в перерахунку на потенційних рекреантів цей показник найнижчий в Україні разом з Донецькою областю. Аналогічна ситуація і з іншими природно-рекреаційними ресурсами. Найкращі позиції щодо забезпеченості населення області природно-рекреаційними ресурсами займає Херсонська область. Розподіл областей за рівнем потенціалу природно-рекреаційних ресурсів дозволив віднести до регіонів з високим потенціалом наступні: Херсонську (висока забезпеченість видами фауни, земельними ресурсами і водними ресурсами ставків і водосховищ, моря), Закарпатську (забезпеченість флорою, фауною, ресурсами річкового фонду), Житомирську (найвище забезпечення лісовими ресурсами на душу населення, висока забезпеченість земельними і річковими ресурсами),

Івано-Франківську (флора, фауна, водні ресурси річок), Полтавську (багата фауна, достатньо висока забезпеченість річками) та Чернігівську області (найвища в Україні забезпеченість земельними ресурсами, висока лісистість, багата фауна).

Таким чином, завдяки групуванню виокремлено території, які відносяться до різних економічних районів.

Потенціал регіонів України за природно-рекреаційними ресурсами корегується станом охорони довкілля, який є свого роду індикатором "якості" території регіону. Забрудненість атмосферного повітря, навколишнього середовища і водних об'єктів досягає свого апогею в Донецькій, Дніпропетровській і Запорізькій областях. Найбільш екологічно чистою серед регіонів України є Хмельницька область.

Область-аутсайдер за рівнем природних ресурсів — Київська — займає лідируючі позиції за потенціалом історико-культурних ресурсів, що є логічним з точки зору його оцінки разом з м. Києвом. Це сприяє її спеціалізації на туристичній діяльності. Водночас Закарпатська область, яка відома своїми екологічними ресурсами, має доволі бідну історико-культурну базу рекреації. Незважаючи на стрімкий розвиток електронних засобів масової інформації [13],

у цих регіонах відновлення прагнення населення до перелазу вільним у кінцях, особливо у Вінницькій, Хмельницькій, Івано-Франківській, Чернівецькій і Чернігівській областях. Найбільша кількість місць у закладах культури клубного типу на 10 тис. осіб населення спостерігається в Хмельницькій і Вінницькій, Житомирській, Черкаській, Чернігівській областях. Парковими зонами найкраще забезпечені Житомирська, Волинська, Кіровоградська, Миколаївська і Луганська області. Найвища пропозиція послуг театрів на 10 тис. населення в АРК, Київській, Одеській, Харківській, Дніпропетровській областях. Найбільше концертних організацій, що надають послуги населенню, зосереджено в Київській, Львівській, Закарпатській областях, АРК і Дніпропетровській області.

Найнижчий рівень інфраструктурного облаштування територій спостерігається у Чернігівській, Черкаській, Луганській, Сумській, Хмельницькій і Кіровоградській областях.

У свою чергу, АРК, Херсонська і Київська області мають більш розвинуту інфраструктуру рекреації та забезпеченість нею населення. Найкращу забезпеченість населення місцями в санаторно-курортних і оздоровчих закладах мають АРК, Львівська, Херсонська, Одеська, Миколаївська, Закарпатська області, а за забезпеченістю місцями в готелях та інших місцях для тимчасового проживання — Херсонська, Миколаївська, АРК, Чернівецька, Львівська області. Найбільша кількість місць в об'єктах ресторанного господарства в перерахунку на 10 тис. осіб наявного населення в таких регіонах: Волинська, Сумська, Вінницька, Тернопільська, Київська області та м. Київ.

Таблиця 3. Групування регіонів України за величиною рекреаційного потенціалу

Первинне групування областей за рівнем потенціалу інноваційно-інвестиційних ресурсів показало, що тільки Київська, Дніпропетровська та Івано-Франківська області володіють високим потенціалом. Передові позиції Київської області за забезпеченістю інноваційними ресурсами забезпечує м. Київ, оскільки є логічним зосередження переважної більшості інтелектуального потенціалу і фінансового забезпечення в столиці. Частка науковців тут складає 30,84% загальноукраїнського показника, що майже в 42 рази перевищує аналогічний показник по Кіровоградській області. Внутрішні витрати на наукові та науково-технічні роботи становлять 42,75%, тобто майже половина інвестицій в наукові розробки здійснюється завдяки м. Києву. Переважна більшість областей характеризується низьким потенціалом інноваційно-інвестиційних ресурсів.

Групування областей за значеннями відповідних підпотенціалів дає змогу здійснити свого роду факторний аналіз рекреаційного потенціалу. Розподіл областей за рівнем сукупного рекреаційного потенціалу показаний в табл. 3. Результати групування показали, що найвищий рекреаційний потенціал мають Івано-Франківська, Київська і Херсонська області та

Розподіл областей за рівнем сукупного рекреаційного потенціалу показаний в табл. 3.

Результати групування показали, що найвищий рекреаційний потенціал мають Івано-Франківська, Київська і Херсонська області та

Регіони з високим рекреаційним потенціалом: $2,577 \leq P \leq 2,785$
 Регіони з середнім рекреаційним потенціалом: $2,785 < P < 2,992$
 Регіони з низьким рекреаційним потенціалом: $2,992 \leq P < 3,20$

Регіони з високим рекреаційним потенціалом: Київська, Івано-Франківська, Херсонська області.
 Регіони з середнім рекреаційним потенціалом: Львівська, Одеська, Миколаївська, Закарпатська, Тернопільська, Вінницька, Чернівецька області.
 Регіони з низьким рекреаційним потенціалом: Чернігівська, Черкаська, Луганська, Сумська, Житомирська, Хмельницька області.

Таблиця 4. Інтегральні показники і рейтингові місця регіонів України за окремими складовими рекреаційної активності

Регіони (автономна республіка, області)	Рекреаційна активність	Рейтингове місце регіону	у тому числі					
			активність щодо задоволення рекреаційних потреб в послугах закладів культури	Рейтингове місце регіону	активність щодо задоволення рекреаційних потреб в туристичних послугах	Рейтингове місце регіону	активність щодо задоволення рекреаційних потреб в оздоровленні і відпочинку	Рейтингове місце регіону
АР Крим	2,806	1	3,732	2	2,686	3	2	1
Вінницька	2,118	6	2,937	15	2,32	5	1,098	11
Волинська	2,046	15	2,828	18	2,237	6	1,074	13
Дніпропетровська	1,892	24	2,628	23	1,942	18	1,107	10
Донецька	2,012	18	2,98	12	1,919	19	1,136	8
Житомирська	1,897	23	2,753	19	1,904	20	1,033	22
Закарпатська	2,111	8	3,007	11	2,175	7	1,151	7
Запорізька	2,053	14	2,563	24	2,327	4	1,27	3
Івано-Франківська	2,271	3	2,697	20	3,04	2	1,075	12
Київська	2,697	2	3,977	1	3,044	1	1,069	14
Кіровоградська	2,015	17	2,976	13	2,016	13	1,054	16
Луганська	1,773	25	2,52	25	1,752	25	1,046	19
Львівська	2,195	4	3,337	4	2,021	12	1,227	6
Миколаївська	2,055	13	3,112	7	1,791	24	1,261	5
Одеська	2,1	9	3,041	10	1,994	14	1,266	4
Полтавська	1,948	19	2,652	21	2,083	10	1,109	9
Рівненська	1,914	21	2,644	22	2,046	11	1,051	17
Сумська	1,925	20	2,835	17	1,901	21	1,04	20
Тернопільська	1,909	22	2,862	16	1,837	23	1,027	24
Харківська	2,057	12	2,949	14	2,174	8	1,048	18
Херсонська	2,119	5	3,061	8	1,958	17	1,338	2
Хмельницька	2,071	10	3,05	9	2,132	9	1,031	23
Черкаська	2,07	11	3,246	5	1,896	22	1,068	15
Чернівецька	2,028	16	3,119	6	1,965	15	1	25
Чернігівська	2,118	6	3,358	3	1,96	16	1,035	21

АРК. Цікаво, що такі позиції вказані регіони досягли за рахунок різних факторів. Так, наприклад, Херсонська та Івано-Франківська області лідирують за природно-екологічними складовими. А Київська область особливо приваблива для туристів і відпочивальників, для яких важливіше духовне відновлення. АРК володіє значним потенціалом історико-культурних ресурсів у сукупності з розвиненою інфраструктурою і, незважаючи на відносно низький потенціал природно-рекреаційних ресурсів, саме цей регіон завжди приваблює бажаючих відпочити. Хоча, як зазначають дослідники, відпочинок на морі, не дивлячись на його популярність, здебільшого придатний тільки для здорових людей.

Незважаючи на те, що Чернігівська область належить до регіонів, що характеризуються середнім рекреаційним потенціалом, вона має значний потенціал природно-рекреаційних ресурсів (6 місце), який може використовуватися для туризму, масового відпочинку людей та їх оздоровлення. Землі рекреаційного призначення становлять близько 20 % території області. Чернігівщина — одна з найбагатших за запасами водних ресурсів, її територією протікає 1570 річок. Площа земель лісового фонду становить 20,7 % від загальної площі області. За кількістю заповідних об'єктів область входить в 10 лідерів [11]. За забезпеченням історико-культур-

ними ресурсами область входить у першу п'ятірку. Це свідчить про те, що регіон володіє значним і водночас різноплановим потенціалом, задіяння якого дозволить суттєво прискорити темпи його соціально-економічного розвитку.

Ступінь використання наявного рекреаційного потенціалу регіонів за авторською методикою доцільно визначати через показник рекреаційної активності, який розраховується із застосуванням формул (1) — (4) до відносних показників, що характеризують кількість туристів, екскурсантів, оздоровлених і відпочивальників, а також відвідувачів закладів культури у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення (табл. 4).

Аналіз рекреаційної активності регіонів, заснований на оцінці споживання різних рекреаційних продуктів, виявив, що тільки Київська область і АРК характеризуються її високим рівнем (табл. 5). Херсонська область, яка володіє найвищим рекреаційним потенціалом, характеризується високою активністю з боку бажаючих оздоровитися і відпочити, в той же час вона займає 8 місце за задоволенням потреб в послугах закладів культури і тільки 17 місце — за кількістю туристів. Івано-Франківська область приваблива, в перу чергу, для туристів і гостей міста. Чернігівська область, займаючи лише 10 місце за рівнем рекреаційного потенціалу, посідає 6 місце за

рівнем рекреаційної активності внаслідок надзвичайно високої активності населення до споживання культурологічних послуг. Аутсайдером за рівнем рекреаційної активності є Луганська область, яка відстає за всіма показниками рекреаційної активності.

Підсумовуючи результати проведеного аналізу формування і використання рекреаційного потенціалу регіонів, слід зазначити суттєву диференціацію регіонів за концентрацією рекреаційних ресурсів і рівнем їх використання. Це дозволяє зробити висновок про те, що у цій сфері господарської діяльності є великі резерви, здатні сприяти прискореному накопиченню валового регіонального продукту.

ВИСНОВКИ

Авторське бачення сутності рекреаційного потенціалу як сукупності відповідних ресурсів, регіонального економічного простору, без яких рекреаційна галузь не може існувати і розвиватися, потребує уваги як загальнодержавних, так і регіональних органів влади до задіяння наявних резервів економічного і соціального розвитку. Застосування запропонованої методики визначення рекреаційного потенціалу дозволить проаналізувати не тільки величини загальних рекреаційних потенціалів і встановити рейтинг регіону, але і більш глибоко дослідити стан та стримувальний вплив на це окремих факторів. Результатом дослідження стало нове бачення перспектив щодо розвитку окремих регіонів країни, стосовно яких раніше не визначалась рекреаційна діяльність як можлива галузь спеціалізації.

Література:

1. Бережна І. В. Деякі аспекти теоретичних підходів до оцінки рекреаційного потенціалу Криму / І. В. Бережна // *Культура народів Причорномор'я*. — 2004. — Вып. № 67. — С. 36—40
2. Бутко М. П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці / М. П. Бутко // *Київ: Знання України*, 2005. — 475 с.
3. Екологічні паспорти областей України, м. Києва, м. Севастополя. — 2008.
4. Глядіна М. В. Формування та реалізація регіональної політики розвитку рекреаційної сфери: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01.

Таблиця 5. Групування регіонів України за величиною рекреаційної активності

Регіони з низькою рекреаційною активністю	Регіони з середньою рекреаційною активністю	Регіони з високою рекреаційною активністю
1,773 ≤ P < 2,117	2,117 ≤ P < 2,462	2,462 ≤ P ≤ 2,806
Луганська, Дніпропетровська, Житомирська, Тернопільська, Рівненська, Сумська, Полтавська, Донецька, Кіровоградська, Чернівецька, Волинська, Запорізька, Миколаївська, Харківська, Черкаська, Хмельницька, Одеська, Закарпатська,	Вінницька, Чернігівська, Херсонська, Львівська, Івано-Франківська	Київська, АРК

/ Глядіна М. В.; НАН України; Інститут регіональних досліджень. — Л., 2006. — 20 с.

5. Коберніченко Т. Підходи до методики оцінки рекреаційного потенціалу гірських сільських територій / Т. Коберніченко, М. Сиротюк // *Вісник Львівського університету (Серія географічна)*. — 2008. — Випуск 35.

6. Кравченко Н. О. Методика оцінювання потенціалу ефективного функціонування та територіальної організації рекреаційного господарства регіону / Н. О. Кравченко // *Актуальні проблеми економіки*. — 2005. — № 12(54). — С. 172—178.

7. Мельник О. Інтегральний показник туристичної привабливості території: поняття та теоретичні аспекти / О. Мельник // *Регіональна економіка*. — 2004. — № 4. — С. 197—205.

8. Нудельман М. С. Социально-экономические проблемы рекреационного природопользования / М. С. Нудельман. — К.: Наукова думка, 1987. — 128 с.

9. Павлов В. І. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. — Луцьк, 1998. — 124 с.

10. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Херсонської області у 2008 році. — Херсон: Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Херсонській області, 2009.

11. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області у 2008 році. — Чернігів: Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Чернігівській області, 2009.

12. Статистичний збірник "Регіони України". — К.: Державний комітет статистики України, 2009. — 759 с.

13. Статистичний збірник "Туризм в Україні". — К.: Державний комітет статистики України, 2008. — 215 с.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2010 р.